

XALQARO TAJRIBA ASOSIDA SOLIQ AUDITINI TASHKIL ETISHNI JORIY QILISH

Kodirov Aqliddin Hakim o'g'li
Bank-moliya akademiyasi magistranti

Kirish. Bugungi kunda mamlakatimizda xalqaro tajriba asosida soliq auditini tashkil etish va o'tkazish hamda auditorlik faoliyatining mustahkam normativ-huquqiy bazasi va o'ziga xos milliy auditorlik xizmatlari bozori shakllantirildi, uni rivojlantirish uchun ta'sirchan iqtisodiy omillar hamda soliq imtiyozlari qo'llanilmoqda, auditorlik faoliyatini litsenziyalash tizimi jiddiy ravishda soddalashtirildi hamda erkinlashtirildi. Amalga oshirilayotgan islohotlarning ijobiy natijalariga qaramasdan "...auditorlik faoliyatining milliy standartlari umume'tirof etilgan xalqaro audit standartlariga to'liq mos emas, bu esa xorijiy investorlarda mahalliy korxonalar moliyaviy hisobotlarining haqqoniyliginitushunish ko'nikmasining shakllanishini ta'minlamayapti..." [1]. Bizningcha, auditorlarning kasbga oid hulq-atvor me'yorlarini tartibga soluvchi davlatning qonun chiqaruvchi yoki ijro etuvchi organlari tomonidan rasmiy tasdiqlangan muayyan normativ-huquqiy hujjat ishlab chiqish zarur, deb hisoblaymiz. Bu borada fikrimizcha, Amerika qasamyod qilgan buxgalterlar instituti(AICPA)ning "Kasbiy etika asoslari" nomli kontsepsiyasidan foydalangan holda takomillashgan O'zbekiston auditorlarining kasbga oid axloq Kodeksini ham ishlab chiqish zarur deb hisoblaymiz. Bugungi O'zbekiston amaliyotida auditorlik faoliyatini me'yoriy tartibga solish tizimi quyidagi to'rt pog'onalardan iborat bo'lib, mazkur pog'onalar tarkibi quyidagi 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval

O'zbekiston Respublikasi auditorlik faoliyatini me'yoriy tartibga solish tizimi pog'onalari tarkibi¹

Pog'onalar soni	Pog'onalar nomi	Pog'ona tarkibiga kiruvchi normativ-huquqiy hujjatlar
I pog'ona	Auditorlik faoliyati to'g'risidagi qonun	O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 25 fevraldagi "Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi O'RQ-677-sonQonuni
II pog'ona	Auditorlik faoliyatiga doir qonunosti hujjatlari	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 4 avgustdagi "Auditorlarni sertifikatlashtirish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-5210-son Qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 19 sentyabrdagi "O'zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3946-son Qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022 yil 11 apreldagi "O'zbekiston Respublikasi hududida qo'llash uchun auditning xalqaro standartlarini tan olish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida" 171-son Qarori, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021 yil 5 maydagi "Ichki audit xizmati xodimlarini tayyorlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 280-son Qarori, 2021 yil 24 sentyabrdagi "Auditorning malaka sertifikatini malaka imtihonini topshirmasdan berish va muddatini uzaytirish uchun asos bo'ladigan buxgalterlarning xalqaro sertifikatlari ro'yxatini tasdiqlash to'g'risida"gi 56-son buyrug'i (AV tomonidan 2021 yil 29 sentyabrda 3321-son bilan ro'yxatga olingan), O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirining 2018 yil 14 noyabrdagi "Auditorlik tashkilotlari uchun jinoyiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga, terrorizmni moliyalashtirishga va ommaviy qirg'in qurolini tarqatishni moliyalashtirishga qarshi kurashish bo'yicha ichki nazorat Qoidalari 145-son buyrug'i (AV tomonidan 2018 yil 15-dekabrda 3101-son bilan ro'yxatga olingan), O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirining 2013 yil 9-sentyabrdagi 83-son "Auditorlik faoliyati to'g'risidagi ma'lumot shakli va uni to'ldirish qoidalarini tasdiqlash haqida"gi buyrug'i (AV tomonidan 2013 yil 9-oktyabrda 2515-son bilan ro'yxatga olingan)

III pog'ona	Audit standartlari va auditorlik faoliyatini tartibga solish bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar hamda tushuntirishlar	Xalqaro buxgalterlar federatsiyasi (IFAC) tomonidan ishlab chiqilgan auditning xalqaro standartlari (International Standards of Auditing), Amerika qasamyod qilgan buxgalterlar instituti (AICPA) standartlari, ichki auditorlar instituti (Institute of internal Auditors) standartlari, AICPAning «Kasbiy etika asoslari» Kodeksi, O'zbekiston auditorlarning kasbga oid axloq Kodeksi va boshqa auditga oid normativ-huquqiy hujjatlar
IV pog'ona	Auditorlik tashkilotlarining ichki standartlari	Auditorlik tashkilotlarining ichki standartlari

Fikrimizcha, auditorlik tekshiruvini sifatli amalga oshirilishini ta'minlash uchun auditorlik nazorati quyidagi uch bosqich asosida amalga oshirilishi maqsadga muvofiqdir:

- 1.Rejalashtirish bosqichi;
- 2.Tekshirish bosqichi;
- 3.Yakuniy bosqich.

Auditorlik nazoratining yuqorida keltirilgan bosqichlari O'zbekiston Respublikasiningamaldagi "Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi qonunining 22 - moddasiga muvofiq auditorlik faoliyatining milliy standartlarida belgilangan majburiy talablarga asosan o'tkazilishi belgilangan. O'z navbatida, auditning yuqoridagi bosqichlarini sifatli va samarali amalga oshirilishini ta'minlash uchun esa uni o'tkazish uslubiyatini takomillashtirish talab etiladi¹.

Demak, auditning sifatli amalga oshirilishi uning bosqichlarida bajariladigan amallarni qanchalik to'g'ri, to'liq va aniq bajarilishiga bevosita bog'liq. Fikrimizcha, audit usulini fan sifatida ta'riflaganda, u foydalanadigan umumiy tadqiqot usullarini dialektika, rasmiy mantiq va tizimli yondashuv kabi usullarga ajratish mumkin².

Xulosa

Yuqoridagi masalalarga aniqlik kiritish maqsadida maqolada auditorlik tekshiruvini 3 nomdagi bosqichlarda bajariladigan amallar orqali amalga oshirilishi tavsiya etildi. Bugungi kunda auditorlik faoliyatini tashkil etish va o'tkazishni tartibga solish bo'yicha ko'plab me'yoriy - huquqiy hujjatlar yoki adabiyotlar ishlab chiqilgan bo'lsada, ularda asosan tekshiruvni tashkil etish va o'tkazishga umumiy jihatdan yondashilib, auditorlik tekshiruvini amalga oshirish bosqichlari yoki tekshiruvda bajariladigan auditorlik amallari aniq va to'liq yoritib berilmaganligi ilmiy mushohada etildi. Auditorlik tekshiruvlarni tashkil etish va o'tkazishda auditorlik faoliyatining ilg'or xorij tajribasihamdaauditning xalqaro standartlari talablarini keng joriy etilishini ta'minlash kabi vazifalar respublikada auditorlik faoliyatini yanada takomillashtirishda muhim omil bo'ladi deb hisoblaymiz.

ADABIYOTLAR RO`YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 19 sentyabrdagi "O'zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3946-son qarori. <http://lex.uz/docs/3914502>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 17 yanvardagi "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini "Faol investitsiyalar va ijtimoiy rivojlanish yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida"gi PF-5635-sonli farmoni. <https://nrm.uz>;
3. Dusmuratov R.D. Auditorlik faoliyati: nazariya, uslubiyot va amaliyot: monografiya. – T.: Moliya nashriyoti, 2007. – 276 b.;

